

CONTOUR 7

PREVIEW CATALOG

A MOVING IMAGE BIENNALE MECHELEN 2015

FOOLING UTOPIA

CONTENT

- 4 500 Years Of Utopia – How A Different Story About Europe Started in Flanders *by Nicola Setari*
- 8 Lessons From Moria *by Hilde Van Gelder*
- 19 Lessen Uit Moria *door Hilde Van Gelder*

500 Years Of Utopia – How A Different Story About Europe Started in Flanders

Nicola Setari

Utopia is five hundred years old, but the idea of a society based on equality and the abolition of private property is much older. Credit for the invention of the word ‘utopia’ goes to Thomas More, the English humanist and statesman, who introduced it in his book on *The Best State of a Commonwealth and the New Island of Utopia*, written in Latin and first published in Leuven in 1516.

Progressively, from the 16th century to the 19th and 20th century, utopia went from being a playfully serious social critique to a social reality deadly and tragically grave. On this path, much of its potential was lost and today we see it sadly occupy the language of our result-driven and ultra-pragmatic societies to express negative associations or to refer to unrealizable undertakings.

Given the currently discouraging state of affairs in Europe and considering that the original book was meant as a critique of Europe, is it still possible to give utopia a chance and recuperate its ironic potential for change?

If one takes this question slightly seriously, a starting point could be to celebrate *Utopia*’s birthday. Inevitably this raises the further question of which day to choose for this celebration? In Belgium there seem to be different opinions. Friends in Leuven say: “...well, of course, it should be the day the book was first published in our city at the end of December 1516”. But no one knows the exact date and, anyway, can we afford to wait till then? Friends in Antwerp say: “... it has to be the day More arrived in our city, after all the book starts in Antwerp doesn’t it?” Yes, but no one knows exactly when More arrived nor how long he stayed. Friends in Mechelen, where a big party for utopia is being prepared towards the end of the summer, say: “... the birthday should be in the place where he wrote it and many think it was in Mechelen. Besides wasn’t our city the most important in the region at the time that More was visiting?” . Yes, but it is also not absolutely certain he wrote the book there.

Given the urgency, I suggest that Utopia’s birthday be the day More landed in Bruges for his long diplomatic mission in Flanders in 1515, which offered him the leisure time to write most of the book. This day is May 18, exactly 500 years ago.

What better way is there to celebrate *Utopia* and bring it back to life, then to tell the story of *Utopia*’s conception and of its author.

It must have been sunny. When More crossed the English channel his life was on a threshold and European history was at a turning point. Bruges had already begun to lose much of its power because the Zwin channel had just a few years before dried up entirely, but it was still the city an English ambassador would travel to if he needed to meet with his counterparts from the Low Countries. At the time of his landing, More, age 37, was very proficient in Latin and Greek, but had little, if any, diplomatic experience. It probably wasn't very clear to him what to expect and he certainly did not imagine he would be staying in Flanders for over five months.

This mission on behalf of King Henri VIII was led by Cuthbert Tunstall, a prominent political figure of the time and later the bishop of London.

In Bruges, together with the other envoys from England they met with those of the young Prince Charles who, a few years later, would become Holy Roman Emperor at the death of his grandfather Maximilian I. The goal of the embassy was to settle the disputes that had arisen among merchants trading wool. Margaret of Austria, a famous resident of Mechelen and aunt and tutor of Prince Charles, in 1507 had managed to make a commerce treaty that was much more favorable to the Flemish cloth industry than to the English. Henri VIII did not like to respect his commitments with women, as history later would confirm, so a new balance needed to be found.

While in Bruges, More met his dear friend Erasmus, who was by then already the most famous humanist of their age and had written *In Praise of Folly* in More's home in London just a few years earlier. Erasmus must have insisted that as soon as he could get away from his entangled diplomatic mission More should go to Antwerp and Mechelen where he had better chances of satisfying his humanist appetites thanks to his friends Peter Gillis and Jeroen van Busleyden.

By July 21 1515, the negotiations in Bruges had reached a stall and More and the other envoys could leave till further adjournment. Sure enough More followed Erasmus' instructions and first stayed with Gillis in Antwerp and later with Busleyden in Mechelen, in his magnificent palace, which was filled with art and antiquities.

More was a relatively free man during this time because he had not yet joined the court of Henri VIII. Unlike many other of his contemporaries, he was reluctant to enter into the graces of the sovereign, well-aware of the dangers this could lead to and, most importantly, of the restrictions on his personal freedom this would bring. There is a passage in the first of the two books that compose *Utopia*, in which the question of whether it is opportune for a man of letters to become a king's councilor is broadly discussed. To give a sense of the paradoxical situation More was caught in, there is also another memorable passage in *Utopia*, which is worth quoting. An English cardinal asks what the main cause is that makes thievery necessary and Raphael

Hythloday, *Utopia's* fictional navigator and narrator replies: "Your sheep, which are usually so tame and so cheaply fed, begin now, according to report to be so greedy and wild that they devour human beings themselves and devastate and depopulate fields, houses and towns." This is a very playful and poignant image to criticize the English aristocracy, which was transforming agricultural land into pasture to increase their profit through the wool trade. The man writing these words, albeit putting them in the mouth of a fictional character, was the same one fighting for the English wool industry's interests in Bruges. He must have felt the tension and the moral dilemma quite deeply. In *Utopia* he solves it with irony and satire, while tracing a radical alternative to the Europe of his time. He did not believe it could be realized entirely, nor did he want it, but he knew it would stand as a lasting provocation and counter-narrative to the one of conquest, conflict and war that was dominating European nations.

Around the time More arrived in Flanders another great humanist, Niccolò Machiavelli, was trying to give advice to kings with his book *The Prince*. The book was the expression of the author's desperate efforts to regain the favors of the Medici family, after having suffered political humiliation in his beloved Florence and having been forced to retire to the countryside. The two eminent representatives of the Italian and English Renaissance never met, nor is there evidence that their works inspired each other's, but the parallels between their human and literary trajectories have attracted the interest of many scholars. Interestingly, the Machiavellian school of politics is seen as the opposite of the Utopian and perhaps is the one winning the battle in present day Europe. Nevertheless, one should not forget that Machiavelli also had a very refined sense of humor.

More's intention was to terminate his services to the crown after the embassy to Flanders and in fact upon his return to England at the end of October, he refused a pension offered to him by the king. His fate, though, had already been sealed during his trip and by the end of the following year around the time *Utopia* was in print, he was so often at court and so frequently asked to entertain and advise the sovereign that he felt like he had become his fool. He was, in fact, writing to his friends that he had to find a way to make himself less likeable to the king. If only he had succeeded earlier on in displeasing Henri VIII, he might have kept his head on his shoulders. This was no longer possible by 6 July of 1535, the day of More's execution for high treason. His last words were: "I die the king's good servant, and God's first".

With his death he became a political and religious martyr and later a saint of the Catholic Church. During his political career he spent time persecuting and ordering the execution of Protestant reformers, who perceived and described him, understandably, as a monster. The term used nowadays to describe his perception of the reformers is 'terrorists'. He considered them

violent destabilisers of the commonwealth and not just innocent spiritual figures.

How could the author of *Utopia* get so entangled in *real politik* and, more importantly, can we still learn something from him today?

More did not embrace the radicalism of the Utopians, the inhabitants of the island of Utopia, on the contrary, his political career was made of many compromises. Even in his famous book, written before he entered court, More, or better his fictional character in *Utopia*, dialogues with Hythloday enquiring on the costumes of this mysterious population that lives in the new world, and they disagree on a number of important points, including the abolition of private property. This game of contradictions contributes a great deal to making *Utopia* a literary masterpiece, one that has still today the qualities of a modern piece of art because it is impossible to interpret in just one way. The book and its author constantly fool us as to their intentions and meanings.

More devised *Utopia* in order to be able to deal with the reality that surrounded him. From the moment he returned from Flanders, his life was a constant effort to improve English society. He accepted to play the king's fool as long as this did not do violence to his conscience and did not drive him insane, allowing him to push social reform. We don't owe him just a word, or a great idea, we owe him the first defense of freedom of speech in the history of European Parliaments. Together with his friend Erasmus he embraced the idea that a certain degree of folly and satire was absolutely necessary to remain sane, especially in troubled political times. In this they were more modern than many moderns and set an example for men and women of letters, artists and jesters, on the best way to shake the conscience of a dormant Europe, not with the hammer, but with a penetrating line that could produce a smile and more than just one question.

This text appeared as editorial by curator Nicola Setari in Flanders Today on May 26th 2015, celebrating the 500th birthday of Thomas More's arrival in Bruges.

Lessons From Moria

Hilde Van Gelder

“Revolution is going to come down the line
from the ship, you know—like rats.”¹

On June 9, 2015, the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the International Organization for Migration (IOM) announced that since the year’s beginning one hundred thousand refugees and migrants had managed to reach Europe.² Both organizations reported a significant rise in boat traffic in the Aegean Sea, to the islands of Lesbos and Kos in particular – which are located only a few nautical miles from the Turkish coast. Since then the influx has gone up dramatically. In July alone as many as 50,000 refugees arrived on the Greek islands.³ About half of them arrived on Lesbos, where there is only one refugee center. It actually was a closed-down facility for asylum seekers who exhausted all legal procedures, situated near the village of Moria. If the center has an official capacity of 410 people, right now it provides shelter to some one thousand people. The overpopulation at Moria, as the site is commonly called, has meanwhile given rise to utter chaos and squalid conditions: overflowing men’s toilets, piles of rubbish, and a proliferation of makeshift camps elsewhere on the island.⁴ Recently, Doctors Without Borders dispatched a relief aid team to Lesbos.⁵

For all of us who regularly watch or check the news it is impossible to ignore: the shocking images of groups of exhausted people sleeping in parks and backyards of “tourist resorts,” as these paradisiacal islands were generally referred to until very recently. In the most eye-catching media reports one will see Western tourists walk, bike or ride past the long lines of have-nots

¹ Allan Sekula, public conversation with Jürgen Bock, Rennes, La Criée, 7 April 2012, unpublished audio-recording. Thanks to Mieke Bleyen, Ton Brouwers, Adriaan Gonnissen, Steven Op de Beeck, Nicola Setari, Stefanos Svanias, Pieter Van Reybrouck and Jeroen Verbeeck. All translations of quotes cited are by Ton Brouwers or the author (retaining the original emphasis).

² Cf. <http://www.unhcr.org/557703c06.html> en <http://www.iom.int/news/number-migrants-landing-europe-2015-passes-100000> en <http://www.theguardian.com/world/2015/jul/09/greek-crisis-un-refugee-agency-struggle-cope-banks-fail> (14 August 2015).

³ Cf. <http://www.unhcr.org/55c4d1fc2.html> (14 August 2015).

⁴ Cf. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3169178/Greek-islands-Lesbos-Kos-host-thousands-migrants-shocking-conditions.html> (14 August 2015).

⁵ Cf. <http://www.msf-azg.be/nl/pers/duizenden-migranten-en-asielzoekers-verblijven-in-barre-omstandigheden-op-griekse-eilanden> (14 August 2015).

forced to camp out in the streets.⁶ With dignity these tourists try to keep up their temporary status of sponsor of the idyllic island economy. The surly gaze on many of their faces also betrays their discomfort, however. The contrast between the two categories of “visitors” is conspicuous indeed. Many of the “legally” flown-in tourists will have been enticed by appealing ad slogans, tempting them to go on “a magical Odyssey.”⁷ Conversely, the recent press photos taken on the islands show images of their fellow human beings who literally washed ashore; most of them are of Asian or African origin, and their faces betray the pain of their hellish journey into the EU.

Living Like a Dog

The stories on everyday life in Greece that reach us today are distressing. Many among the population are starving.⁸ The stray dogs, which until recently were a common element of street life, are gone. What happened to them? It is subject to wild speculations, the more so because their cadavers are rarely recovered. Some news sources put the blame on the new migrants, who would be so starved that they even have no scruples anymore about stealing someone’s pet.⁹ As rumors have it, they ritually slaughter the animals and subsequently store them, cut up into pieces, in freezers for consumption. Recent scholarship questions such rumors, however, in the absence of hard evidence for such practice.¹⁰ Another conspiracy theory claims that the street dogs’ systematic disappearance is the result of an undercover operation organized by proponents of Golden Dawn, Greece’s fascist political party. This would be an effective way for this party to pit the local population against the numerous migrants. Whatever the truth in this matter, the figure of the dog features as an interesting symbolic mediator in today’s Greek society. Its disappearance is seen as a bad omen. Serving as an opportunity for native factions to vent their anger, the alleged eating of dog meat by newcomers is also a way to stigmatize them.

For thousands of years there has been a special, close bond between mankind and dogs of course.¹¹ Having such alarming reports circulate within a

⁶ Cf. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3099736/Holidaymakers-misery-boat-people-Syria-Afghanistan-seeking-asylum-set-migrant-camp-turn-popular-Greek-island-Kos-disgusting-hellhole.html> (14 August 2015).

⁷ Email-advertisement of voyageprive.com, sent to the author on 11 June 2015.

⁸ Bruno Tersago, *Groeten uit Griekenland* (Berchem: Epo, 2015), 16-18.

⁹ <http://www.keptalkinggreece.com/2011/01/06/greek-newspaper-athens-impooverished-eat-pets/> (14 August 2015).

¹⁰ Orit Hirsch, “If You Eat Dogs, You’ll Eat People”. Otherising on a Greek Island in Economic Crisis’, in Andrea Boscoboinik and Hana Horáková (eds.), *The Anthropology of Fear. Cultures Beyond Emotions* (Berlin: LIT Verlag, 2014), 69-84.

¹¹ Cf. David Grimm, ‘Dawn of the Dog’, *Science*, 348.6232 (17 April 2015): 274-279; Miho Nagasawa, Shouhei Mitsui, Ohtani Shiori, Nobuyo Ohtani, Mitsuaki Ohta, et al., ‘Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog bonds’, *Science*, 348.6232 (17 April 2015): 336-340.

community should therefore be seen as a cry for help as well: this community wants to express that it has fallen prey to what in the cultural-sociological literature is called “moral panic.”¹² If people in a community renounce their most trusted animal, as the underlying logic has it, they will eventually renounce each other as well.¹³ In an attempt to keep further social destabilization at bay, the community will draw a line between those who are “civilized” – and therefore do not eat dogs – and the “wild” others.¹⁴ Eating dogs has long been common in certain parts of China, and this is an issue that is hotly debated today as well.¹⁵ However, *Father and Sons* (2014), a moving film by Chinese filmmaker Wang Bing, presents a very different image of the man-dog relationship in his native country. This movie zooms in on the life of Cai Shunhua, a former farmer. With his two sons he lives in a tiny, windowless room measuring only four square meters. This “box” was made available to them by the owner of the stonecutting factory in Fuming, where the father works as laborer. Generously the man and his sons share their modest dwelling with three dogs, a bitch and two pups. There is a little basket for the animals in the middle of the room, next to the only bed. The mother dog and the two pups thus serve as a metaphorical mirror for the dead-end “dog’s life” led by the father and his sons.¹⁶

The little action in the film is largely confined to the bed, in which the two young teenagers barely fit. They sit there watching TV or tapping on their cell phones, the only forms of luxury at their disposal. At night the father leaves for his night shift (after sleeping in the bed during daytime), and when he turns off the light for his kids, their cell phones lighten up in the dark. The scene actually reminds one of Andersen’s fairytale *The little matchstick girl*. The ramshackle room in which these boys spend most of their time is like a platform for diverting their thoughts, their cell phones serving as virtual escape capsules.

In a radio conference held on 21 December 1966, Michel Foucault introduced in fact the large, parental bed in which children like to “swim between the blankets” as a special place: it is where they discover “the ocean.”¹⁷ He refers to this bed as a “heterotopia,” understood as a real place which, for instance during kids’ play, can be transformed into a “radically other site” – a “counter-place” (24). A heterotopia differs from all other places because it “juxtaposes different spaces, which normally would have to

¹² Cf. Stanley Cohen, *Folk Devils and Moral Panics* (London: MacGibbon & Kee, 1972).

¹³ Cf. W.J.T. Mitchell, ‘The Future of the Image: Rancière’s Road Not Taken’, *Culture, Theory and Critique*, 50 (2-3), 136.

¹⁴ Hirsch, “‘If You Eat Dogs’”, 12.

¹⁵ http://www.nytimes.com/2015/06/24/world/asia/dog-eaters-in-yulin-china-unbowed-by-global-derision.html?_r=0 (14 August 2015).

¹⁶ Cf. Jeanne Boden, ‘Escaping the room. A Post-socialist reading of Wang Bing’s *Father & Sons*’, *Journal of Contemporary Chinese Art* (to be published in the fall of 2015).

¹⁷ Michel Foucault, ‘Les hétérotopies’, in Daniel Defert (ed.), *Foucault. Le corps utopique, les hétérotopies* (Paris: Lignes, 2009), 24.

be incompatible” (28-29). In these alternative sites, reality and fiction come together. As such these spaces do not always have to be sites of fun or joy; a cemetery, for instance, is a heterotopia as well. Sad or joyful, the stimuli we experience in heterotopias contribute to “activating” our imagination, as Allan Sekula has claimed as well.¹⁸

If the utopia – literally a ‘no-place’ – presents us with an unrealizable dream by definition, the heterotopia stirs us to action in the here and now, allowing us to throw a different light on the setting in which we find ourselves. Thus it has the potential to “mislead” utopia, as it were. Through heterotopias we may guide our thoughts beyond escapism and vague illusions, which frequently cause the demise of utopian thought. As a joyful image, Foucault’s heterotopia of the “oceanic” parental bed of course largely shatters to pieces when applied to the dilapidated home of the teenage boys, Cai Yonggao and Cai Yongjin, in Wang Bing’s movie. Their home feels like a “prison”, which to Sekula is “the saddest of all heterotopias” (117). The sharp contrast between this ultra-miserable “cage” and the virtual dream world of cell phone electronics inevitably reminds one of a long list of failing social utopias from the past century. Still, Wang Bing is not out to condemn. His movie makes clear that despite the odds the boys care well for their pets. They are committed to walking their dogs and indoors they quietly respect and acknowledge their presence in their basket.

Contrary to the myth of his fellow countrymen as barbarian lovers of dog’s meat, Wang Bing thus shows us a sprinkle of hope. No matter how hopeless their situation may be, the loyal comradeship between the boys and their dogs suggests that they will retain their dignity. Dogs also feature positively in quite another cultural text: *The Praise of Folly* (1511) by Erasmus of Rotterdam. In this work, this author extensively praises the most devoted among animals. As he writes in section 44: “What is more fawning than a dog? And yet what is more faithful?”¹⁹ A dog, according to Erasmus, is living proof that “bad faith” and “adulation” do not always necessarily make a pair(62). The dog flatters those he loves, yet he is also truly faithful to them. In essence dogs testify to a positive form of flattery that, Erasmus says, deludes men in a commendable way. This type of flattery we may view as a “virtue” because it “proceeds from a certain kindness and candor of mind” (62), a well-meant and innocent intention. This goddess “Flattery” (61), in the Latin original also named “Assentatio”, who serves the goddess Folly (“Stultitia” or “Moria” (10)), “raises the dejected spirit, it soothes those who are grieving, freshens the faint, quickens the dull, eases the suffering, mollifies the fierce, joins loves together and keeps them so joined” (62).

¹⁸ Allan Sekula, *Fish Story* (Düsseldorf, Richter Verlag: 1995), 116.

¹⁹ Desiderius Erasmus, *The Praise of Folly*, transl. Hoyt Hopewell Hudson (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2015), 62.

This is why Moria, who as “that true disposer of good things” acts as narrator in *The Praise of Folly* (10), counts dogs, extensively praising them, among the biggest fools in the world. They are always joyful and without reproach when they see their boss, even after having been apart for five minutes only. Because a dog “acts to make every man more pleasing and more dear to himself,” thus stimulating more “Self-love” or “Philautia,” as Moria decides, a dog’s mode of flattery is cause to “the main point of happiness” (61-62). There is no larger symbol of goodness than the dog and this noble animal has of course featured in this role throughout the Western artistic and pictorial tradition. There is good chance that at one point Cai Yonggao and Cai Yongjin, like today’s many refugees, will embark, in search for a better life elsewhere, faraway. Given their family background, it is hardly to be expected that during that passage the boys will eat the dogs that cross their way. Wang Bing’s film, in other words, subtly shows us how we should be cautious to trust rumors and tall stories.

The artists’ collective A Dog Republic also capitalizes on this within CONTOUR 7. Through so-called “barking conversations” between human beings, they stimulate us to reflect on both the discourse we develop and the underlying premises we rely on.²⁰ The creative force emanating from seemingly absurd barking conversations is enormous. In the imaginary “republic of Dogland,” one can experiment in a humorist fashion with inventing forms of community where good faith, trust and flattery go hand in hand in more sustainable ways.²¹ The explicit reference included in the collective’s “First manifesto” to a “constitution” and “democratically approved” decisions is well taken in the light of today’s challenges to social cohesion.

Europe between Grand Vision and Monstrous Creation

Until recently, both European politicians and the media had paid little attention to the issue of migration. This striking silence has contrasted sharply, in the past decade, with the extensive attention for this issue in the world of visual art – in particular in the socially committed photography and video scene. For example, in the spring of 2006 – the “year of the Fire Dog” – Herman Asselberghs completed his gripping video essay *Capsular*.²² For this project, he took the ferry across the Strait of Gibraltar to go to Ceuta, a Spanish enclave on the coast of North Africa. His trip was triggered by a news event in the fall of 2005: African migrants sought access to the enclave by crossing the barbed wire fence, then having a height of three meters. In

²⁰ Participation is possible via www.contour7.be/barking (14 August 2015).

²¹ First manifesto of A Dog Republic (2012), reproduced as ‘A Revolution A Day 01/78’, *De Standaard*, 23 June 2015, p. 3.

²² Herman Asselberghs, ‘Capsular’, *AS*, 179 (2007): 14.

response, the Spanish government, with support from the European Union, almost immediately decided to increase the fence's height to six meters. The aim of Asselberghs' trip was to come to terms with the remarkably vague media reporting on this event. He wanted "to see with his own eyes how the reality differs from the media images."²³

It resulted in shocking recordings, made under difficult circumstances. For instance, Asselberghs had to hide his camera when filming the first iron curtain on European soil since the collapse of the Berlin Wall. He also had to hide in the shrubs to record shooting exercises by border patrol officers from a safe distance. On the desperate people who died near the fence or in the nearby coastal waters, the voiceover of *Capsular* has this to say: "[k]eeping these people off screen as much as possible seems part of a policy to render their lives present as a threat."²⁴

On the fully glass-covered ferryboat from and to Algeciras, where filming was also prohibited, Asselberghs, with a hidden camera, scanned the horizon in vain for signs of trafficking of migrants. At first sight, then, *Capsular*, which is perhaps best described as a counter-documentary, shows nothing spectacular at all. The work merely registers a specific reality, but this aspect precisely defines its unsettling effect on viewers. What we see is a procession of successive capsule-like environments: from a highly secured port terminal and a ferryboat, closed-off like an aquarium, to a heavily guarded fence-annex-barbed-wire structure surrounded by overseas coastal territory. Next, there is the journey back on the covered capsule boat to the heavily guarded fortress that is the European continent. In between there is an extensive water surface – as a seemingly meaningless intermediate zone.

In his 2006 documentary, Herman Asselberghs shared his doubts with the viewer as follows: "You find it difficult to decide whether this enclave is pioneering terrain for a vanguard carrying out a mission in enemy territory, or just a ridiculous patch of land about to be pushed off the African continent" (17). Today, precisely on what should have been the festive thirtieth anniversary of the signing of the preliminary Schengen treaties, Hungary is rapidly erecting a fence with a height of four meters along its 175-kilometer border with Serbia, on the outer edge of the EU. For the first time, France and Austria have temporarily closed border-crossing points with Italy. Unmistakably this European contortedness uncovers the shady side of the hope for stable prosperity, human rights, solidarity and justice, which has characterized the European project since the 1950s.

A decade ago, artworks such as *Capsular* revealed to us already that the EU border is no longer found on the outer boundary of its territory. The EU

²³ Herman Asselberghs, quotation from conversations with Mieke Bleyen and Hilde Van Gelder, in Hilde Van Gelder (ed.), *Bruegel Revisited* (Bruges: Stichting Kunstboek, 2006), 31.

²⁴ Asselberghs, 'Capsular', 16.

border is mobile and has been moved to places where “confinement” of “undesirable people” is needed (18), such as transit zones in airports. In this respect, Eyal Weizman argues that today we find ourselves worldwide in a “dynamic morphology of [...] spaces,” which “resembles an incessant sea dotted with multiplying archipelagos of externally alienated and internally homogeneous ethno-national enclaves under a blanket of aerial surveillance.”²⁵ But also the homogeneous character of those national enclaves is under pressure today, which leads to shockingly conservative responses in some EU countries. “The boat is full,” as the spokesperson of the Hungarian government, Zoltán Kovács, put it bluntly when announcing that unilaterally his country suspends the EU political asylum legislation indeterminately.²⁶ Several Facebook comments, as reported by *The Guardian*, suggested that de EU now revealed itself to be a veritable “monster.”²⁷ The Union is swiftly evolving into a hermetically sealed, “gated community.”²⁸ Despite the many emotional calls for (a redistributive) solidarity, the barriers for developing sustainable forms of peaceful coexistence between the old and new Europeans seem enormous.²⁹ Paradoxically, a sign of change is coming precisely from Moria. Gradually, and partly owing to the mounting humanitarian aid, this place is being transformed from a “closed prison” into a more humane shelter for the many desperate refugees washing ashore in their frequently overloaded inflatable dinghies.³⁰ For the time being, Moria is and will continue to be a deeply regrettable heterotopia. But a name is an omen. It is outright *unheimlich* to have to observe that a “radically other site,” a “counter-place” for failing asylum and migration politics in Greece, is evolving in the village of this illustrious name.³¹ It seems as if the goddess Moria herself urges the world to take seriously the ‘folly’ of those who put their own lives on the line, as well as those – all too often – of their children. It was again Michel Foucault who explained why the figure of “the Madman, the Fool, or the Simpleton” – thereby explicitly paying homage to Erasmus –

²⁵ T.J. Demos, Mark Godfrey, Ayesha Hameed, Eyal Weizman, ‘Rights of Passage: Migration’, *Tate Etc.* 19 (Summer 2010): n.p. To be consulted via: <http://www.tate.org.uk/context-comment/articles/rights-passage> (14 August 2015).

²⁶ Cf. http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/4761198/Boot-ist-voll_Ungarn-nimmt-keine-Fluchtlinge-zuruck (14 August 2015).

²⁷ Cf. <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/24/the-boat-is-full-hungary-suspends-eu-asylum-rule-blaming-influx-of-migrants> (14 August 2015).

²⁸ Henk Van Houtum and Roos Pijpers, ‘The European Union as a Gated Community: The Two-Faced Border and Immigration Regime of the EU’, *Antipode*, 39:2 (March 2007): 291-309.

²⁹ Cf. the Italian prime-minister Matteo Renzi: http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jun/23/mediterranean-migrant-crisis-not-italy-but-europe?CMP=share_btn_fb (14 August 2015).

³⁰ Cf. <http://alfardmenninga.nl/2015/07/23/lesbos-verstoppertje-spielen-met-ngos/> (14 August 2015).

³¹ Although in contemporary Greek one uses the word *trela* for folly, most Greeks will still understand the ancient Greek connotation of the term *moria*.

is the one who “reminds each man of his truth.”³² This applies in particular to the figure of the sailing fool. By signing up on a ship, every sailor accepts his being believed dead already: he has a much larger chance, after all, of dying prematurely. Still he will go aboard good-humoredly. It is that disarming smile of the fool that we empathize with because it tells us the one big truth, says Foucault, namely that of “the nothingness of existence” (13). This truth presents itself to us more strongly in times of growing collective “madness,” when a society realizes that the “final catastrophe” is always near (14). At the same time, Foucault argues, it is also the fear for that growing “insanity” that causes representatives of a community to call for “a common odyssey (Van Oestvoren’s *Blauwe Schute*, Brant’s *Narrenschiff*)” (12).

It is an unwelcome development when EU citizens and their policymakers, in their fervent attempts to further fashion their collective odyssey, would close their eyes for something they do not even wish for their dogs: ending up in a “camp from hell.”³³ According to populist discourse, IS fighters have found and are finding an easy way into the EU by inserting themselves into the refugee circuit.³⁴ Such fear reflexes, which merely focus on the potential threat of these “seafaring fools” in unstable jolly-boats, distract the attention from the misery in which many end up once they have arrived in the EU. In fact, according to reports of the Dutch Refugee Foundation (Nederlandse Stichting Vluchteling), the living conditions of the new immigrants on Lesbos are “worse than in the African refugee camps.”³⁵ How would it be possible, then, for refugees to have freezers filled with dog’s meat? In the “new jungle,” a chaotic camp of some 3000 people near Calais, the slight minority of women present do not even dare to use the sanitary facilities without surveillance. The popular press concludes that the zone is a “Medusa’s raft,” on which a group of living believed to be dead tries hard not “to capsize.”³⁶ This horrific scene takes place at a stone’s throw from the Chunnel, in the heart of Western Europe, in a country that prides itself of being no failed state. Amnesty International calls on France and Great Britain to adopt a radically different approach, one that should also offer these people protection at last.³⁷

³² Michel Foucault, *Madness and Civilization. A History of Insanity in the Age of Reason*, transl. R. Howard (London, New York: Routledge, 2001), 11.

³³ X., ‘Bootvluchtelingen op Lesbos zitten in ‘camp from hell’, *De Standaard* (2 July 2015), p. 18-19.

³⁴ Cf. <http://newsmonkey.be/article/30562> and <http://nieuwsbytes.com/isis-al-4000-van-onze-strijders-vermomd-als-vluchtelingen-in-europa/> (14 August 2015).

³⁵ Cf. <https://www.vluchteling.nl/nl/Nieuws-Overzicht/Reisverslag-Lesbos.aspx#> (14 August 2015).

³⁶ Pauline Lallement, ‘Migrants à l’assaut d’un autre monde’, *Paris Match*, 3449 (25 June-1 July 2015), p. 54.

³⁷ Cf. http://www.amnesty.fr/Nos-campagnes/SOS-Europe/Actualites/Calais-Et-si-respectait-enfin-les-droits-de-ces-personnes-15792?utm_source=emailing-action&utm_medium=email&utm_campaign=2015-08-INFO-

Ship of Fools: Incubator for Metamorphoses

In the *Moria*, as *Praise of Folly* is often called as well, the goddess Folly regularly serves as the author's alter ego, the preeminent "wise fool."³⁸ Who understood better that the "fool is clairvoyant" than Erasmus?³⁹ These "clairvoyant fools" travel to "Europe" because they fully trust how this society organizes itself. The EU needs to assume their willingness of commitment to unshakeable European ideals, as articulated in its constitutional principles that require compliance.⁴⁰ The EU will then be capable – befitting a "wise fool" – of generously showing its alter ego as "the true disposer of good things," while also feeling "flattered" in fulfilling its exemplary role.⁴¹

With an eye to the realistic conceptualization of such an enormous social challenge, the famous book *Utopia* (1516) by Thomas More, which is center-stage within CONTOUR 7, still offers us ample inspiration. In a highly ingenious way, the text relies on a subtle mechanism of irony that allows us to contemplate the relation between ourselves and the other. As known, at the end of the first part More situates this ideal society on a fictitious island. The reader only learns how things operate in Utopia via the story of a discoverer, who once visited the island after having sailed "like the expert and prudent prince Ulysses:" Raphael Hythloday.⁴² Hythloday proves to be much more than a simple "mariner:" together with Amerigo Vespucci he visited all corners of the world.

Hans Belting convinces his readers that Raphael Hythloday can be viewed as a fictional doppelganger of More's close friend Erasmus, who himself actually dedicated his *Moria* to Thomas More.⁴³ *Utopia* teaches us to see the other, also in his guise of fool or idiot, as a mirror of ourselves – as a metamorphosis. In her artistic work, Chiara Fumai precisely explores this idea in the context of CONTOUR 7. During her performances she is known to put herself in the shoes of other persons, such as the illiterate cleaning woman from Napoli Eusapia Palladino (1854-1918), who had spiritualist gifts and who counted Tsar Nicolas II of Russia and Nobel Prize winners

CALAIS?utm_source=emailing-action&utm_medium=email&utm_campaign=2015-08-INFO-CALAIS (14 August 2015).

³⁸ Erasmus, *The Praise of Folly*, 48.

³⁹ Exceptionally, the author translates from the Dutch version of Erasmus' book: Desiderius Erasmus, *Lof der Zotheid*, transl. Henk van der Werf (Zoetermeer: Free Musketeers, 2013), 56.

⁴⁰ Inspiring ideas were recently gathered in *Europe: Closed Doors or Open Arms?*, Eunic Yearbook 2014/2015 (Göttingen: Steidl, 2015).

⁴¹ Hans Trapman, *Wijze dwaasheid. Vijfhonderd jaar Lof der Zotheid in Nederland* (Amsterdam: Balans, 2011).

⁴² Thomas More, *Utopia*, transl. Ralph Robinson (London: Wordsworth, 1997), 24-25.

⁴³ Hans Belting, *Hieronymus Bosch. Garden of Earthly Delights* (Munich: Prestel, 2005), p. 109 and 113.

Pierre and Marie Curie among her fervent supporters.⁴⁴ In this guise, Fumai confronts us with how even the most learned people on earth can draw inspiration from apparent folly. For example, she offers us insight into what life may look like for someone else while at the same time satirically updating the allegory of the “*fol saige*,” who exposes us to new values from the fool’s point of view.⁴⁵

Michel Foucault already warned us that the rise of “madness” in a society often involves a hardly visible, secretive process—a “secret invasion”.⁴⁶ Take the example of Lampedusa. Only ten years ago it was rare for tourists on this “most beautiful island in the world” to be directly confronted on the beach by people literally washing ashore.⁴⁷ For the third panel of his long-term project *The Analogue Island Bureau*, entitled *Displacement Island* (2006), Marco Poloni decided to comb the beaches of Lampedusa in clear daylight. He found, for instance, clothes, shoes, and a pack of cigarettes with exclusively Arabic text, and he photographed these items. He also made striking pictures at dusk, when the setting sun casts moving shadows across the beach and beachgoers return home – the picture only showing their back. No one is turning and watching back anymore: literally they have turned their back on the nightly trafficking.

Poloni also discovered a well-guarded depot surrounded by iron bars and filled with confiscated wooden fishing boats from North Africa – recognizable by their Arabic inscriptions and their prototypical blue painted hull and deck. He integrated two color shots of this graveyard of boats in his series, which all together consists of 69 photos in various formats. In an alienating manner the look of such ramshackle boats evokes allegoric references to the medieval ships of fools, which were known to have “social driftwood” aboard as well.⁴⁸ Such ships were doomed to end in disaster, according to popular morality, and therefore they were systematically jeered at and made fun of. No wonder, then, that the infamous guild of the Blue Barge (*gilde van de Blauwe Schuit*), during droll, festive performances allowed everyone to act for one night (on Shrove Tuesday) as a seafaring fool who does not meet “the norms bourgeois society tries to set for society as a whole” (186).

⁴⁴ Urbano Ragazzi, “With Love from \$inister”: Chiara Fumai’, *Dust Magazine* (8 December 2015), to be consulted via <http://dustmagazine.com/blog/?p=10955> (14 August 2015).

⁴⁵ Johan Verberckmoes, *Schertsen, schimpen en schateren. Geschiedenis van het lachen in de Zuidelijke Nederlanden, zestiende en zeventiende eeuw* (Nijmegen: Sun, 1998), 33.

⁴⁶ Foucault, *Madness and Civilization*, 14.

⁴⁷ Cf. Pieter Geenen’s video work *Nocturne* (2006), in which the viewer gets to read the words “la più bella isola del mondo” after the indication of the location where the work was filmed: Lampedusa. In an explanatory text, the artist claims that he was struck by the pervasive presence of this slogan on the island, in particular in boat rental places for tourists. Cf. <http://www.silenceisgolden.be/nocturne.html> (14 August 2015).

⁴⁸ Herman Pleij, *Het gilde van de Blauwe Schuit. Literatuur, volksfeest en burgermoraal in de late middeleeuwen* (Amsterdam: Meulenhoff, 1979), 182.

At least since the sixteenth century, as Michel Foucault has indicated, the boat has figured as a major vehicle of imagination in our culture.⁴⁹ A boat embodies many paradoxes: it is used by those who want to protect us, as well as by those who want to attack us. Boats help us see not only that there are two sides to every story, but also that the assessment of what is good and bad involves shifting notions. In another lengthy homage to Erasmus, who as no one else knew how “all things have two faces,” Foucault claims that in “things as such” we can discover the reversal of meaning.⁵⁰ Moria on Lesbos has clearly taken on that role. This same is true of Lampedusa, which, for Marco Poloni, is “a kind of heterotopic space.”⁵¹ Being an “island,” Jörg Bader argues, it forms an “allegory for a globalised world that cuts the rich off from the poor.”⁵²

As it happens, the gap between rich and poor is also one of the central themes of More’s nearly five-centuries-old *Utopia*, and it is again clear why it serves as motto of CONTOUR 7. But there is a major difference as well. After all, the ship used by Raphael Hythloday has “already sailed” to the island.⁵³ We therefore wouldn’t even know where to sign up if we wanted to travel to Utopia. This is why such journey is possible only “in our thoughts” (111-12). Against the danger of getting bogged down in unfeasible utopias that occupy themselves with only a “ship of the imagination (111),” Michel Foucault calls upon us, with Erasmian humor, to dedicate ourselves as much as possible to the lessons to be taken from real ships, trying to find a safe haven in the islands of the here and now, via a new *science*: heterotopology.⁵⁴ Lesbos and Lampedusa, where that kind of ships are regularly coming ashore, are such heterotopian islands that are easy to locate. Quite concretely they underscore how crucial it is to find our dog-like interconnectedness again within the divided human family. They serve us as a warning against the nightmare of an encapsulated, militarized EU as the only alternative for an outside world ruined by conflict and marked by merely virtual escape capsules. They stimulate us to generously make place aboard our overcrowded ship and together cry out merrily the words etched by Albrecht Dürer into the frontispieces he made for Sebastian Brant’s milestone book *Das Narrenschiff* from 1494: “To Narragonia, let us all rejoice!”⁵⁵ May the collective “narragonic” courage in Europe quickly gain the upper hand. Potentially, after all, we will all find ourselves in the same boat.

⁴⁹ Foucault, ‘Les hétérotopies’, 36.

⁵⁰ Michel Foucault, *Histoire de la folie à l’âge classique* (Paris: Gallimard, 1972), 42. This part of the first chapter, entitled ‘Stultifera navis’, was not included in the English translation.

⁵¹ Marco Poloni, *Displacement Island* (Genève: Centre de la photographie, 2013), n.p.

⁵² Joerg Bader, ‘Drifting towards the vertical beach. About Marco Poloni’s Work *Displacement Island*’, separate text inserted in Poloni, *Displacement Island*, 6.

⁵³ Belting, *Hieronymus Bosch*, 111.

⁵⁴ Foucault, ‘Les hétérotopies’, 25.

⁵⁵ Sebastian Brant, *Das Narrenschiff*, facsimile edition (Budel: Damon, 2007), opening page.

Lessen Uit Moria

Hilde Van Gelder

“Revolutie zal langs de meertrossen van het schip naar beneden komen, weet je – zoals ratten”.¹

Op 9 juni 2015 maakten het VN-Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) bekend dat de kaap gerond is van honderdduizend vluchtelingen en migranten die Europa bereikten sinds het begin van het jaar.² Beide organisaties signaleerden daarbij een significante stijging van het bootverkeer in de Egeïsche Zee, in het bijzonder naar de eilanden Lesbos en Kos – slechts enkele zeemijlen van de Turkse kust verwijderd. Sindsdien is dit aantal op uiterst korte tijd volstrekt geëxplodeerd. Alleen al in de maand juli 2015 bereikten maar liefst 50.000 mensen de Griekse eilanden.³ Ongeveer de helft daarvan kwamen aan op Lesbos, waar slechts één opvangcentrum bestaat. Het gaat om een voormalige gesloten instelling voor uitgeprocedeerde asielzoekers, gelegen op het grondgebied van het dorp Moria. Het centrum beschikt over een officiële opvangcapaciteit van 410 personen maar het huisvest er momenteel evenwel zo'n duizendtal. De overbevolking in Moria, zoals de site in de volksmond heet, heeft ondertussen aanleiding gegeven tot complete chaos en wantoestanden: overlopende mannentoiletten, nauwelijks beheersbare hopen zwerfafval plus een wildgroei aan inderhaast geïmproviseerde tentenkampen elders op het eiland.⁴ Artsen Zonder Grenzen heeft recent een noodhulpteam naar Lesbos gestuurd.⁵

Eenieder die vandaag geregeld het buitenlandnieuws consulteert kan er niet omheen: schokkend zijn de beelden van groepjes uitgeputte slapers in de parken en tuinen van de toeristenresorts waarvoor deze paradijselijke eilanden tot nu toe veeleer bekend

¹ Allan Sekula, publiek gesprek met Jürgen Bock, Rennes, La Criée, 7 april 2012, ongepubliceerde audio-opname. Dank aan Mieke Bleyen, Adriaan Gonnissen, Steven Op de Beeck, Nicola Setari, Stefanos Svanias, Pieter Van Reybrouck en Jeroen Verbeeck. Vertalingen naar het Nederlands van citaten in de tekst zijn van de auteur, met behoud van oorspronkelijke cursiveringen.

² Cf. <http://www.unhcr.org/557703c06.html> en <http://www.iom.int/news/number-migrants-landing-europe-2015-passes-100000> en <http://www.theguardian.com/world/2015/jul/09/greek-crisis-un-refugee-agency-struggle-cope-banks-fail> (14 augustus 2015).

³ Cf. <http://www.unhcr.org/55c4d1fc2.html> (14 augustus 2015).

⁴ Cf. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3169178/Greek-islands-Lesbos-Kos-host-thousands-migrants-shocking-conditions.html> (14 augustus 2015).

⁵ Cf. <http://www.msf-azg.be/nl/pers/duizenden-migranten-en-asielzoekers-verblijven-in-barre-omstandigheden-op-griekse-eilanden> (14 augustus 2015).

stonen. Het meest in het oog springen mediareportages waarin men Westerse toeristen de lange rijen op straat kamperende havelozen ziet voorbijwandelen, -fietsen of -rijden.⁶ Waardig proberen zij hun tijdelijke status als sponsor van de lokale economie van deze idyllische plekken hoog te houden. De stuurse blik op velerlei gezichten verraadt evenwel onbehagen. Het schrijnende contrast tussen de beide categorieën van ‘bezoekers’ is dan ook extreem. Enerzijds zijn er de ‘legaal’ ingevlogen personen, gelokt met aantrekkelijke reclameslogans als “laat u verleiden door een magische odyssee”.⁷ Anderzijds tonen deze persfoto’s letterlijk aangespoelde medemensen van veelal Aziatische en Afrikaanse origine – met gelaatsuitdrukkingen die onmiskenbaar de sporen dragen van hun recent doorstane helletocht.

Leven als een hond

De verhalen die ons vandaag bereiken over het dagelijkse leven in Griekenland in het algemeen zijn schrijnend. Een groot deel van de bevolking lijdt honger.⁸ De tot voor kort zo typisch loslopende honden zijn uit het straatbeeld verdwenen. Waar ze heen zijn, is voer voor de meest wilde vormen van speculatie, temeer daar men bijna nooit een kadaver terugvindt. Sommige nieuwsbronnen steken de schuld op de nieuwe immigranten, zo wanhopig uitgehongerd dat ze het zelfs zouden aandurven om brutaalweg iemands huisdier te stelen.⁹ Geruchten gaan rond dat ze de beesten ritueel slachten en vervolgens verhakt in de diepvries bewaren voor consumptie. Recent wetenschappelijk onderzoek stelt zich hierbij nochtans grote vragen.¹⁰ Hard bewijs dat de zaken echt zo gelopen zijn, is niet voorhanden. Bovendien beweert een andere complottheorie dat het systematische verdwijnen van de straathonden te wijten is aan een ondergrondse operatie georganiseerd door aanhangers van de fascistische politieke partij Gouden Dageraad. Het zou voor hen een handige manier zijn om de lokale bevolking op te zetten tegen de talrijke immigranten. Wat ook de ware toedracht moge zijn, feit is dat de figuur van de hond vandaag als een symbolische mediator fungeert in de Griekse samenleving. Men ziet in zijn verdwijnen een slecht voorteken. Het

⁶ Cf. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3099736/Holidaymakers-misery-boat-people-Syria-Afghanistan-seeking-asylum-set-migrant-camp-turn-popular-Greek-island-Kos-disgusting-hellhole.html> (14 augustus 2015).

⁷ Email-advertentie van voyageprive.com, verstuurd aan de auteur op 11 juni 2015.

⁸ Bruno Tersago, *Groeten uit Griekenland* (Berchem: Epo, 2015), 16-18.

⁹ <http://www.keptalkinggreece.com/2011/01/06/greek-newspaper-athens-impoverished-eat-pets/> (14 augustus 2015).

¹⁰ Orit Hirsch, “If You Eat Dogs, You’ll Eat People”. Otherising on a Greek Island in Economic Crisis”, in Andrea Boscoboinik en Hana Horáková (red.), *The Anthropology of Fear. Cultures Beyond Emotions* (Berlijn: LIT Verlag, 2014), 69-84.

vermeende oppeuzelen ervan door de nieuwkomers dient hierbij als stigmatiserende uitlaatklep.

De hechte band tussen mens en hond is al sinds vele millennia iets speciaals.¹¹ Een gemeenschap waarin dergelijke alarmerende berichten circuleren, slaakt dus een noodkreet: ze maakt duidelijk dat ze ten prooi is gevallen aan wat in de cultuursociologische vakliteratuur “morele paniek” heet.¹² Het onheil dat je je meest vertrouwde dier aandoet, zal je uiteindelijk ook aanrichten bij elkaar, luidt de onderliggende redenering.¹³ In een poging om verdere maatschappelijke destabilisering op afstand te houden, trekt de groep een lijn tussen zij die “beschaafd” zijn – en dus geen honden eten – en de “wilde” anderen.¹⁴ Ook in bepaalde delen van China is het verorberen van honden een aloude traditie, wat vandaag eveneens voer is voor veel polemiek.¹⁵ In de aangrijpende film *Father and Sons* (2014) schetst de cineast Wang Bing evenwel een geheel ander beeld van de mens-hond relatie in zijn land. Het werk zoomt in op het leven van Cai Shunhua, een voormalige boer. Met zijn twee zonen leeft hij in een piepkleine kamer zonder ramen: ze is slechts vier vierkante meter groot. Deze ‘box’ is hen ter beschikking gesteld door de eigenaar van de steenslijpersfabriek in Fuming waar de vader als arbeider aan de slag is. Het trio deelt zijn schrikbarend weinige voorzieningen liefdevol met drie honden, een teef en haar twee pups. De dieren beschikken over een mandje dat centraal opgesteld staat, vlak naast het enige bed dat de ruimte rijk is. De moederhond en haar twee jongen vormen aldus een metaforische spiegel voor het uitzichtloze “hondenleven” dat het menselijke drietal leidt.¹⁶

De weinige actie in *Father and Sons* speelt zich af op het bed, waar de twee jonge tieners maar net samen op passen. Vandaar kijken ze televisie of tikkelen ze op hun mobiele telefoons, de enige vorm van luxe waarover ze beschikken. ’s Avonds vlak voor het slapengaan, wanneer de vader naar zijn nachtschift vertrekt (hij gebruikt het bed overdag) en het licht voor de kinderen uitdoet, lichten alleen hun twee mobieltjes nog wat verder op in het donker. Onwillekeurig doet het tafereel denken aan Andersens sprookje van *Het meisje met de zwavelstokjes*. De gammele constructie van planken waarop

¹¹ Cf. David Grimm, ‘Dawn of the Dog’, *Science*, 348.6232 (17 april 2015): 274-279; Miho Nagasawa, Shouhei Mitsui, Ohtani Shiori, Nobuyo Ohtani; Mitsuaki Ohta, et al., ‘Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog bonds’, *Science*, 348.6232 (17 april 2015): 336-340.

¹² Cf. Stanley Cohen, *Folk Devils and Moral Panics* (Londen: MacGibbon & Kee, 1972).

¹³ Cf. W.J.T. Mitchell, ‘The Future of the Image: Rancière’s Road Not Taken’, *Culture, Theory and Critique*, 50 (2-3), 136.

¹⁴ Hirsch, “‘If You Eat Dogs’”, 12.

¹⁵ http://www.nytimes.com/2015/06/24/world/asia/dog-eaters-in-yulin-china-unbowed-by-global-derision.html?_r=0 (14 augustus 2015).

¹⁶ Cf. Jeanne Boden, ‘Escaping the room. A Post-socialist reading of Wang Bing’s *Father & Sons*’, *Journal of Contemporary Chinese Art* (te verschijnen najaar 2015).

deze jongens noodgedwongen het grootste deel van hun tijd thuis doorbrengen, vormt zo een platform voor het verzetten van hun gedachten: de gsm's doen daarbij dienst als virtuele ontsnappingscapsules.

In een radioconferentie gehouden op 21 december 1966 introduceerde Michel Foucault uitgerekend het grote, ouderlijke bed waarin kinderen graag “zwemmen tussen de dekens” als een bijzondere plek: het is daar dat ze “de oceaan” ontdekken.¹⁷ Hij noemt het bed een “heterotopie” en bedoelt daarmee een reële plaats die zich, bijvoorbeeld tijdens het kinderspel, laat transformeren tot een “*absoluut* andere plek” – een “*tegen*-plaats” (24). De heterotopie is anders dan alle andere plekken omdat ze “verschillende ruimtes naast mekaar plaatst, die normaal gezien incompatibel zouden moeten zijn” (28-29). Het zijn omgevingen waar realiteit en fictie elkaar ontmoeten. Het gaat er daar niet noodzakelijk vrolijk aan toe. Ook een kerkhof is bijvoorbeeld een heterotopie. Maar somber of blij, steeds dragen de prikkels die men vanuit de heterotopie ervaart ertoe bij dat we ons inbeeldingsvermogen kunnen “activeren”, stelt ook Allan Sekula.¹⁸

De utopie reikt – als letterlijke ‘niet-plaats’ – per definitie een onbereikbare droom aan. De heterotopie daarentegen zet aan tot handelen in het hier en nu. Vandaaruit kan men de gehele omgeving waarin men zich bevindt, in een ander daglicht stellen. Zij bevat zo het potentieel om de utopie als het ware om de tuin te leiden. Via de heterotopie kunnen onze gedachten voorbij escapisme en vage illusies geraken, waar het utopische denken al te vaak op strandt. Als vrolijk beeld spat Foucaults heterotopie van het ‘oceanische’ ouderlijke bed natuurlijk grotendeels uiteen in de confrontatie met de bric-à-brac-constructie waarop we de twee tienerjongens, Cai Yonggao en Cai Yongjin aantreffen. Hun huis voelt aan als een “gevangenis”, voor Sekula “de meest trieste van alle heterotopieën” die er bestaan (117). Het schrille contrast tussen dit ultra-miserabele ‘hok’ en de virtuele droomwereld van de gsm-elektronica brengt onvermijdelijk een resem falende maatschappelijke utopieën van de voorbije honderd jaar in herinnering. Toch is Wang Bing niet uit op veroordeling. Zijn film maakt duidelijk dat, ondanks alles, de mannen goed zorg dragen voor hun huisdieren. Zij slenteren honds met hen mee naar buiten wanneer ze uitgelaten worden en zijn rustig bezig rond en in hun mand wanneer ze binnenshuis zijn.

Tegen de mythe van zijn landgenoten als barbaarse hondensmullers in toont Wang Bing zo een sprankeltje hoop. Hoe uitzichtloos hun situatie ook moge zijn, toch zorgt de trouwe kameraadschap tussen

¹⁷ Michel Foucault, ‘Les hétérotopies’, in Daniel Defert (red.), *Foucault. Le corps utopique, les hétérotopies* (Parijs: Lignes, 2009), 24.

¹⁸ Allan Sekula, *Fish Story* (Düsseldorf, Richter Verlag: 1995), 116.

mens en hond ervoor dat zij hun waardigheid behouden. In paragraaf 44 van *Lof der Zotheid* (1511), zwaait Erasmus van Rotterdam uitvoerig de lof van de meest aanhankelijke aller dieren. Hij schrijft: “Welk dier is aanhaliger dan een hond, maar tegelijk: welk dier is zó trouw?”¹⁹ De hond is volgens Erasmus het levende bewijs dat “vertrouwen” en “vleierij” wel “door één deur kunnen” (85). Honden leggen in essentie getuigenis af van een positieve vorm van vleierij die we als een “deugd” mogen opvatten omdat ze voortkomt uit “goed bedoelde en onschuldige intentie” (85). Deze godin “Vleierij”, ook wel “Assentatio” genaamd (85), die een dienaar is van de godin Dwaasheid (“Stultitia” of “Moria”), “beurt mensen op als ze in de put zitten, troost wie verdriet hebben, activeert lustelozen, schudt dommen wakker, geeft zieken nieuwe energie, vervult hardvochtigen van zachte, lieflijke gevoelens, smeedt liefdesbanden en houdt ze in stand” (86).

Moria, die als “de ware milde geefster van goede gaven” in *Lof der Zotheid* als verteller het woord voert (26), rekent honden daarom uitvoerig prijzend bij de allergrootste dwazen op aarde. Ze zijn altijd blij en vrij van verwijten wanneer ze hun baasje zien, zelfs al is het slechts vijf minuten geleden dat ze afscheid hadden genomen. Omdat de hond er aldus voor zorgt “dat iedereen zichzelf prettiger en aardiger gaat vinden” en daardoor meer “Eigenliefde” of “Philautia” aankweekt, besluit Moria, in zijn vorm van vleierij “een belangrijk deel van geluk” (85-86). Er bestaat geen groter symbool van goedheid dan de hond en het behoeft amper vermelding dat het nobele dier ook doorheen de hele Westerse artistieke schilderstraditie deze rol heeft vervuld. De kans is reëel dat Cai Yonggao en Cai Yongjin ook zullen inschepen voor een verre zoektocht naar een beter leven. Dat ze zich tijdens die overtocht zouden tegoed doen aan de honden die ze op hun weg kruisen, lijkt – vanuit hun familiale achtergrond – weinig voor de hand liggend. Zo toont Wang Bings film ons subtiel hoe we moeten opletten met het geloof dat we hechten aan zowel indianenverhalen als de daarbij horende kreten en gefluister.

Het kunstenaarscollectief A Dog Republic zet hier binnen CONTOUR 7 eveneens nader op in. Via zogenaamde “blafgesprekken” tussen mensen stimuleren ze tot nadenken over zowel het discours dat we ontwikkelen als de onderliggende premissen die we daarbij hanteren.²⁰ De verbeeldingskracht die uitgaat van ogenschijnlijk absurde blafgesprekken is enorm. In de imaginaire “republiek hondland” kan men op een humoristische manier experimenteren met het uitvinden van samenlevingsvormen waar vertrouwen en vleierij meer duurzaam hand in hand kunnen

¹⁹ Desiderius Erasmus, *Lof der Zotheid*, vert. door Henk van der Werf (Zoetermeer: Free Musketeers, 2013), 85.

²⁰ Deelname kan via www.contour7.be/barking (14 augustus 2015).

gaan.²¹ De expliciete verwijzing die het collectief in zijn ‘Eerste manifest’ inlast naar een “grondwet” en “democratisch goedgekeurde” beslissingen, zijn in de hedendaagse maatschappelijke context zonder meer bijzonder actueel.

Europa tussen de grote gedachte en het gedrocht

Tot voor kort berichtten zowel de Europese politici als de media slechts met mondjesmaat over de migratiekwestie. Deze opvallende radiostilte contrasteerde het voorbije decennium schrill met de aandacht hiervoor in de beeldende kunstwereld – in het bijzonder in het geëngageerde fotografie- en videocircuit. In de lente van 2006 reeds, het bijzondere “jaar van de Vuur-Hond”, voltooide Herman Asselberghs het aangrijpende video essay *Capsular*.²² Daarvoor reisde hij per overzetboot door de Straat van Gibraltar naar de aan de kust van Noord-Afrika gelegen Spaanse enclave Ceuta. De aanleiding was een bestorming door Afrikanen, in de herfst van 2005, van de toen drie meter hoge muur met prikkeldraad rond het gebied. Als reactie ging de Spaanse overheid, met steun van de Europese Unie, vrijwel onmiddellijk over tot het optrekken van de muur tot een hoogte van zes meter. Het doel van Asselberghs’ reis was om in het reine te komen met de opmerkelijk vage mediaberichtgeving hierover. Hij wenste zo “met eigen ogen te zien hoe de werkelijkheid van het mediabeeld verschilt”.²³

Het leverde hem ontluisterende opnamen op, gemaakt in moeilijke omstandigheden. Zo moest de kunstenaar zijn camera verbergen wanneer die het eerste ijzeren gordijn registreerde op Europese bodem sinds de val van de Berlijnse Muur. Ook diende hij zich in het struikgewas te verstoppen om vanop veilige afstand schietoefeningen van grensbewakers te filmen. Over de wanhopige mensen die daar, aan de muur of in het nabijgelegen kustwater de dood vinden, schreef Herman Asselberghs voor de voice over van *Capsular*: “deze mensen zoveel mogelijk uit beeld houden lijkt deel uit te maken van een beleid dat hun levens vervolgens opnieuw aanwezig stelt in de vorm van een bedreiging”.²⁴

Vanop de volkomen met glas afgesloten ferryboot van en naar Algeciras, waar filmen eveneens verboden is, speurde Asselberghs met zijn verborgen camera vergeefs de horizonlijn af op zoek naar scheepsverkeer van migranten of naar sporen ervan. Op het eerste zicht toont *Capsular*, dat we kunnen opvatten als een contra-reportagefilm, aldus helemaal niets spectaculairs. Het werk reikt

²¹ Eerste manifest van A Dog Republic (2012), gereproduceerd als ‘A Revolution A Day 01/78’, *De Standaard*, 23 juni 2015, p. 3.

²² Herman Asselberghs, ‘Capsular’, *AS*, 179 (2007): 14.

²³ Herman Asselberghs, citaat uit gesprekken met Mieke Bleyen en Hilde Van Gelder in Hilde Van Gelder (red.), *Bruegel Revisited* (Brugge: Stichting Kunstboek, 2006), 30.

²⁴ Asselberghs, ‘Capsular’, 16.

slechts een registratie van de realiteit aan, maar daardoor net levert het de kijker een onthullende ervaring op. Wat je te zien krijgt, is een defilé van opeenvolgende capsule-achtige omgevingen: van een extreem beveiligde haventerminal gaat de reis via een als een aquarium afgesloten ferryboot naar een met een zwaarbewaakte muur-annex-prikkeldraad omgeven overzees kustgebied. Vervolgens gaat de tocht terug met de overdekte capsuleboot naar de versterkte vesting die het Europese continent is. Daartussen bevindt zich een uitgestrekte watervlakte, als een slechts schijnbaar nietszeggend tussengebied.

“Je vindt het moeilijk om te beslissen of deze enclave pioniersterrein is voor een voorhoede die een missie uitdraagt op vijandelijk grondgebied of dat het slechts een belachelijk stuk land is dat op het punt staat om van het Afrikaanse continent afgeduwd te worden” (17), kon Herman Asselberghs nog weifelend aan de kijker meegeven in 2006. Vandaag, uitgerekend op wat de feestelijke dertigste verjaardag van het tekenen van de eerste voorbereidende Schengenovereenkomsten had moeten zijn, trekt Hongarije in ijtempo een vier meter hoge afsluiting op langs de 175 kilometer lange EU-buitengrens met Servië. Frankrijk en Oostenrijk hebben voor het eerst weer tijdelijk grensposten met Italië gesloten. Onmiskenbaar legt deze Europese verkramping de schaduwzijde bloot van de hoop op stabiele welvaart, mensenrechten, solidariteit en rechtvaardigheid die het Europese project sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw uitstraalde.

Kunstwerken als *Capsular* overtuigden een decennium terug al dat de grenzen van de EU zich reeds lang niet meer aan de buitengrens van het grondgebied bevinden. De grens is mobiel en verplaatst zich naar die plekken waar “opsluiting” nodig is van “ongewenste mensen” (18), zoals bijvoorbeeld transitzones op luchthavens. Eyal Weizman stelt in dit verband dat we ons nu zelfs wereldwijd in een “dynamische morfologie van ruimtes bevinden”, die “lijkt op een niet te stuiten zee van zich multiplicerende archipels gevuld met extern gealiënerde en intern homogene ethisch-nationale enclaves, [verpakt] onder een deken van toezicht vanuit de lucht.”²⁵ Maar ook het homogene karakter van die nationale enclaves staat vandaag onder druk, wat ronduit schrikbarende behoudsreacties oplevert in sommige EU-landen. “De boot is vol”, stelde de woordvoerder van de Hongaarse regering, Zoltán Kovács, onomwonden bij de aankondiging dat zijn land eenzijdig de Europese asielwetgeving voor onbepaalde tijd opschort.²⁶ In de

²⁵ T.J. Demos, Mark Godfrey, Ayesha Hameed, Eyal Weizman, ‘Rights of Passage: Migration’, *Tate Etc.* 19 (zomer 2010): n.p. Raadpleegbaar via: <http://www.tate.org.uk/context-comment/articles/rights-passage> (14 augustus 2015).

²⁶ Cf. http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/4761198/Boot-ist-voll_Ungarn-nimmt-keine-Fluchtlinge-zuruck (14 augustus 2015).

Facebookcommentaren bij de berichtgeving hierover in *The Guardian* gingen stemmen op die stelden dat de EU zich nu ontpopt heeft tot een waarlijk gedrocht, een “monster”.²⁷ De Unie evolueert met rasse schreden naar een hermetisch afgesloten, “gated community”.²⁸

Ondanks de vele emotionele oproepen tot herverdelende solidariteit, lijken de barrières voor het ontwikkelen van duurzame vormen van vreedzaam samenleven tussen de oude en de nieuwe Europeanen vandaag soms reusachtig.²⁹ Paradoxaal genoeg komt er uitgerekend vanuit Moria een signaal van verandering. Van een “afgesloten gevangenis” transformeert deze plek zich langzaam maar zeker, mede dankzij de aanzwellende humanitaire hulp, naar een meer herbergzaam toevluchtsoord voor de talloze radeloze vluchtelingen die via de lijnen van onverantwoord overladen opblaasbare bootjes aan wal komen.³⁰ Moria is en blijft uiteraard vooralsnog een in-trieste heterotopie. Maar een naam is een voorteken. Het is zonder meer *unheimlich* om vast te stellen dat er zich een ‘absoluut andere plek’, een ‘tegen-plaats’ tegen de falende asiel- en migratiepolitiek in Griekenland aan het vormen is in een dorp dat luistert naar deze illustere naam.³¹ Het lijkt erop dat de godin Moria zelf de wereld aanmaant om de ‘dwaasheid’ ernstig te nemen van hen die zowel hun eigen leven als al te vaak ook dat van hun kinderen op het spel zetten.

Het was opnieuw Michel Foucault die in de recente filosofische geschiedenis – hierbij expliciet eer betuigend aan Erasmus – een verklaring aanreikte voor hoe het komt dat de figuur van “de gek, de dwaas of de zot” degene is die “iedereen aan zijn eigen waarheid herinnert”.³² In het bijzonder geldt dit voor het personage van de varende gek. Door aan te monsteren op een schip aanvaardt elke zeeman dat hij al in zekere zin dood gewaand is door de samenleving: hij maakt immers ook meer kans om snel te sterven. Maar toch gaat hij goedgemutst aan boord. Het is die ontwapenende lach van de “gek” die ons beklijft, omdat deze ons wijst op die ene, grote “waarheid”, namelijk “de nietswaardigheid

²⁷ Cf. <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/24/the-boat-is-full-hungary-suspends-eu-asylum-rule-blaming-influx-of-migrants> (14 augustus 2015).

²⁸ Henk Van Houtum en Roos Pijpers, ‘The European Union as a Gated Community: The Two-Faced Border and Immigration Regime of the EU’, *Antipode*, 39:2 (maart 2007): 291-309.

²⁹ Cf. de Italiaanse premier Matteo Renzi: http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jun/23/mediterranean-migrant-crisis-not-italy-but-europe?CMP=share_btn_fb (14 augustus 2015).

³⁰ Cf. <http://alfardmenninga.nl/2015/07/23/lesbos-verstoppertje-spelen-met-ngos/> (14 augustus 2015).

³¹ Hoewel het hedendaagse Grieks het woord *trela* hanteert voor dwaasheid, begrijpen de meeste Grieken vandaag nog steeds de oud-Griekse betekenisconnotatie van de term *moria*.

³² Michel Foucault, *Geschiedenis van de waanzin*, vert. door C.P. Heering-Moorman (Amsterdam: Boom, 2013), 27.

van het bestaan” (30). Deze “waarheid” komt sterker naar boven in tijden van groeiende collectieve “waanzin”, wanneer een samenleving duidelijk beseft dat de “catastrofe” onafwendbaar is (30). Tegelijk is het ook de angst voor die opkomende “waanzin” die maakt dat vertegenwoordigers van een gemeenschap oproepen “tot een gemeenschappelijke odyssee (zoals in *De Blauwe Schute* van Van Oostvoren en het *Narrenschiff* van Brant)” (27), stelt Foucault.

Het mag er niet op uitdraaien dat vele EU-onderdanen, in hun verwoede pogingen om verder vorm te geven aan hun gemeenschappelijke odyssee, samen met hun beleidsmakers de ogen sluiten voor iets dat ze zelfs hun honden niet wensen aan te doen: belanden in een “hellekamp”.⁵³ Een populistisch discours beweert dat IS-strijders via onderdompeling in het vluchtelingencircuit een nieuwe, makkelijke transitroute naar Europa zouden gevonden hebben.⁵⁴ Dergelijke angstreflexen, die enkel focussen op de potentiële dreiging die van deze ‘varende gekken’ in onstabiele sloepen uitgaat, leiden evenwel de aandacht af van de ellende waarin velen belanden eens ze in de EU aangekomen zijn. De leefomstandigheden van de nieuwe immigranten op Lesbos, zo bericht de Nederlandse Stichting Vluchteling, zijn er nochtans “erger dan in de Afrikaanse vluchtelingenkampen”.⁵⁵ Hoe zouden diepvriezen voor verhakke honden hier in godsnaam dan aan de orde kunnen zijn? In de “new jungle”, een chaotisch kampement van ca. 3000 mensen in de buurt van Calais, durven de “ultra-minoritair” aanwezige vrouwen het uiterst minimaal voorziene sanitair niet eens zonder toezicht te gebruiken. De sensatiepers concludeert dat de zone een “vlot van de Medusa” is, waarop een groep van als dood gewaande levenden zijn best doet om niet “te kapseizen”.⁵⁶ Dit afgrijselijke schouwspel speelt zich af op een steenworp van de Kanaaltunnel, middenin het hart van West-Europa, in een land dat er prat op gaat om geen mislukte staat te zijn. Amnesty International roept Frankrijk en Groot-Brittannië op tot een resoluut andere aanpak die er mede in bestaat om deze mensen eindelijk bescherming te bieden.⁵⁷

⁵³ X., ‘Bootvluchtelingen op Lesbos zitten in ‘camp from hell’, *De Standaard* (2 juli 2015), p. 18-19.

⁵⁴ Cf. <http://newsmonkey.be/article/30562> en <http://nieuwsbytes.com/isis-al-4000-van-onze-strijders-vermomd-als-vluchtelingen-in-europa/> (14 augustus 2015).

⁵⁵ Cf. <https://www.vluchteling.nl/nl/Nieuws-Overzicht/Reisverslag-Lesbos.aspx#> (14 augustus 2015).

⁵⁶ Pauline Lallement, ‘Migrants à l’assaut d’un autre monde’, *Paris Match*, 3449 (25 juni-1 juli 2015), p. 54.

⁵⁷ Cf. http://www.amnesty.fr/Nos-campagnes/SOS-Europe/Actualites/Calais-Et-si-respectait-enfin-les-droits-de-ces-personnes-15792?utm_source=emailing-action&utm_medium=email&utm_campaign=2015-08-INFO-CALAIS?utm_source=emailing-action&utm_medium=email&utm_campaign=2015-08-INFO-CALAIS (14 augustus 2015).

Narrenschepen: een broedplaats voor gedaanteverwisselingen

In de *Moria*, zoals de *Lof der Zotheid* ook vaak genoemd wordt, fungeert de godin Dwaasheid regelmatig als een alter ego voor de auteur, de bij uitstek “wijze dwaas”.³⁸ Wie anders dan Erasmus zelf wist immers beter dat de “*dwaas helderziend is*” (56). Deze ‘helderziende dwazen’ reizen naar ‘Europa’ omdat zij een honds vertrouwen hebben in hoe deze samenleving zich organiseert. De EU dient uit te gaan van hun wil tot toewijding aan onwrikbare Europese idealen, die zij op haar beurt duidelijk articuleert in grondwettelijke principes die naleving vergen.³⁹ Ze zal dan, zoals het een ‘wijze dwaas’ betaamt, niet alleen haar alter ego als ‘de ware milde geefster *van goede gaven*’ grootmoedig kunnen tonen maar zich ook oprecht ‘geveid’ weten in haar voorbeeldfunctie.⁴⁰

Met het oog op het realistisch concipiëren van zo’n enorme maatschappelijke uitdaging reikt het vermaarde boek *Utopia* (1516) van Thomas More, centraal binnen CONTOUR 7, nog steeds inspiratie aan. De tekst bedient zich op een buitengewoon ingenieuze manier van een subtiel mechanisme van ironie dat toelaat om de relatie tussen onszelf en de ander grondig door te denken. Het is algemeen bekend dat More, aan het einde van het eerste deel van zijn boek, de ideale samenleving situeert op een niet nader gelokaliseerd eiland. De lezer verneemt slechts hoe het eraan toe gaat in Utopië via het verhaal van “een ontdekkingsreiziger, zoals Odysseus”, die er al geweest is: Rafaello Babellario.⁴¹ Babellario blijkt een “zeeman” te zijn, maar dan wel één van de niet-“simpele” soort (24): hij heeft samen met Amerigo Vespucci alle uithoeken van de wereld aangedaan.

Hans Belting overtuigt zijn lezers dat we ook in Rafaello Babellario niemand minder mogen zien dan een fictieve dubbelganger van Mores boezemvriend Erasmus, die zelf ook trouwens zijn *Moria* had opgedragen aan More.⁴² *Utopia* leert ons om de andere, ook in zijn gedaante van dwaas of gek, als een spiegel van onszelf, een gedaanteverwisseling, te zien. Chiara Fumai gaat in haar artistieke werk overigens met dit gegeven aan de slag voor CONTOUR 7. Tijdens haar performances staat ze ervoor bekend om in de huid van andere personen te kruipen, zoals bijvoorbeeld die van de ongeletterde poetsvrouw uit Napels Eusapia Palladino (1854-1918), die spiritistische gaven bezat en onder meer tsaar Nicolaas

³⁸ Erasmus, *Lof der Zotheid*, 55.

³⁹ Inspirerende ideeën zijn recent gebundeld in *Europe: Closed Doors or Open Arms?*, Eunic Yearbook 2014/2015 (Göttingen: Steidl, 2015).

⁴⁰ Hans Trapman, *Wijze dwaasheid. Vijfhonderd jaar Lof der Zotheid in Nederland* (Amsterdam: Balans, 2011).

⁴¹ Thomas More, *Utopia*, vert. door Paul Silverentand (Amsterdam: Athenaeum—Polak & Van Gennep, 2014), 24.

⁴² Hans Belting, *Hieronymus Bosch. Garden of Earthly Delights* (Munich: Prestel, 2005), p. 109 en 113.

II van Rusland evenals de Nobelprijswinnaars Pierre en Marie Curie tot haar fervente aanhangers mocht rekenen.⁴⁵ In die transformatie confronteert ze ons met hoe zelfs de meest geleerde mensen op aarde inspiratie kunnen putten uit ogenschijnlijke verdwazing. Zo reikt ze inzicht aan in hoe het leven er voor iemand anders kan uitzien en actualiseert ze tegelijk op satirische wijze de allegorie van de “*fol saige*, die op zijn zots nieuwe waarden voorh[oudt]”.⁴⁴

Michel Foucault waarschuwde al dat de opkomst van de “waanzin” in een maatschappij zich meestal laat kenmerken door een “geniepige nadering”.⁴⁵ Neem tot slot het voorbeeld van Lampedusa. Tien jaar geleden nog was het zeldzaam dat toeristen op “het mooiste eiland ter wereld” op het strand direct geconfronteerd werden met letterlijk aanspoelende mensen.⁴⁶ Voor het derde luik van zijn lange termijnproject *The Analogue Island Bureau*, getiteld *Displacement Island* (2006), besliste Marco Poloni daarop om de stranden van Lampedusa te gaan afkammen bij klaarlichte dag. Hij vond onder meer kleren, schoenen of een achtergelaten sigarettenpakje met uitsluitend Arabische tekst, die hij fotografeerde. Hij maakte tevens een treffende opname bij valavond, wanneer de dalende zon schaduwen over het strand doet glijden en de strandgangers huiswaarts keren. Daarbij toont het beeld enkel hun achterzijden. Niemand kijkt nog om: ze keren de nachtelijke activiteiten van trafiek letterlijk de rug toe.

Marco Poloni ontdekte eveneens een zwaarbewaakte, met tralies omheinde opslagplaats van geconfisqueerde houten vissersboten uit Noord-Afrika – herkenbaar aan hun Arabische inscripties en de prototypische blauwe verf waarmee romp en dek van dergelijke sloepen doorgaans beschilderd zijn. Hij integreerde twee kleurenopnames van dit scheepskerkhof in de reeks, die in totaal bestaat uit 69 foto’s in diverse formaten. Op een bevreemdende manier roept het aanzicht van dergelijke gammele bootjes allegorische referenties op naar de middeleeuwse narrenschepen, die ervoor bekend stonden “maatschappelijk drijfhout” met zich

⁴³ Urbano Ragazzi, “‘With Love from \$inister’: Chiara Fumai”, *Dust Magazine* (8 december 2013), raadpleegbaar via <http://dustmagazine.com/blog/?p=10955> (14 augustus 2015).

⁴⁴ Johan Verberckmoes, *Schertsen, schimpen en schateren. Geschiedenis van het lachen in de Zuidelijke Nederlanden, zestiende en zeventiende eeuw* (Nijmegen: Sun, 1998), 33.

⁴⁵ Foucault, *Geschiedenis van de waanzin*, 30.

⁴⁶ Cf. Pieter Geenens videowerk *Nocturne* (2006), waarin de toeschouwer de zin “la più bella isola del mondo” te lezen krijgt na de vermelding van de locatie waar het werk gefilmd is, Lampedusa. In een verklarende tekst stelt de kunstenaar dat hij getroffen was door de alomtegenwoordige aanwezigheid van deze slogan op het eiland, in het bijzonder op de plaatsen waar boten verhuurd worden aan toeristen. Cf. <http://www.silenceisgolden.be/nocturne.html> (14 augustus 2015).

aan boord mee te vervoeren.⁴⁷ Zulke schepen waren volgens de hierbij passende burgerlijke volksmoraal gedoemd om op een gewis einde af te stevenen en er werd dan ook stevast mee geschimpt en gespot. Het hoeft niet te verbazen dat het beruchte “gilde van de Blauwe Schuit”, tijdens drollige feestopvoeringen die plaatsvonden op Vastenavond, iedereen toeliet zich voor de tijd van één avond te gedragen als een varende gek die niet voldoet “aan de normen die de burgerlijke samenleving als geheel probeert te stellen” (186).

“Minstens sinds de zestiende eeuw”, schrijft Michel Foucault, is “de boot voor onze samenleving de grootste reserve van verbeelding”.⁴⁸

Het schip draagt velerlei paradoxen in zich: het wordt zowel bevaren door zij die ons komen beschermen als zij door die ons komen aanvallen. Het is de boot die ons helpt in te zien dat er niet alleen aan elk verhaal twee kanten zijn maar dat het inschatten van wat goed en wat slecht is ook verschuivende begrippen zijn. In een andermaal lange hommage aan Erasmus, die als niemand wist hoe “alle dingen twee gezichten hebben”, stelt Foucault dat het “in de dingen zelf is dat we de omkering” van betekenis kunnen ontdekken.⁴⁹ Moria op Lesbos heeft overduidelijk die rol op zich genomen. Lampedusa, voor Marco Poloni “een soort van heterotopische ruimte”, doet dat evenzeer.⁵⁰ Als “eiland” vormt het, zo stelt Jörg Bader, een “allegorie voor een geglobaliseerde wereld die de rijken van de armen afsnijdt”.⁵¹

Laat het thema van de kloof tussen arm en rijk nu net ook één van de kerngedachten vormen van het bijna vijfhonderd jaar oude boek *Utopia* van Thomas More en je begrijpt nogmaals waarom het als motto fungeert voor CONTOUR 7. Toch is er een belangrijk verschil. Het “schip” waarmee Rafaello voer naar Utopië is immers “al teruggekeerd” van het eiland.⁵² We zouden niet eens weten waar we nu precies moeten aanmonsteren om ermee naar Utopië te kunnen reizen. Zich verplaatsen naar Utopië is daarom enkel mogelijk “in onze gedachten” (111-112). Tegen dat gevaar van verzanding in onbereikbare utopieën roept Michel Foucault op, met Erasmiase humor, dat we ons zoveel mogelijk moeten wijden in een nieuwe “*wetenschap*”: die van de “heterotopologie”.⁵³

Lesbos en Lampedusa zijn zo’n duidelijk lokaliseerbare, heterotopische eilanden. Ze tonen op zeer concrete wijze hoe

⁴⁷ Herman Pleij, *Het gilde van de Blauwe Schuit. Literatuur, volksfeest en burgermoraal in de late middeleeuwen* (Amsterdam: Meulenhoff, 1979), 182.

⁴⁸ Foucault, ‘Les hétérotopies’, 36.

⁴⁹ Michel Foucault, *Histoire de la folie à l’âge classique* (Parijs: Gallimard, 1972), 42. Dit deel van het eerste hoofdstuk, getiteld ‘Stultifera navis’, is niet opgenomen in de Nederlandse vertaling.

⁵⁰ Marco Poloni, *Displacement Island* (Genève: Centre de la photographie, 2013), n.p.

⁵¹ Joerg Bader, ‘Drifting towards the vertical beach. About Marco Poloni’s Work *Displacement Island*’, losse tekstinlassing in Poloni, *Displacement Island*, 6.

⁵² Belting, *Hieronymus Bosch*, 111.

⁵³ Foucault, ‘Les hétérotopies’, 25.

cruciaal het is om in de menselijke verdeeldheid de hondse verbondenheid weer te vinden. Ze waarschuwen tegen de nachtmerrie van een ingekapselde, gemilitariseerde EU als enig alternatief voor een door conflict geruïneerde buitenwereld van louter virtuele ontsnappingscapsules. Ze stimuleren om grootmoedig plaats te ruimen aan boord van de overvolle boot en samen vrolijk uit te schreeuwen wat Albrecht Dürer al neerpende in de door hem vervaardigde frontispies van Sebastian Brants mijlpaalboek *Das Narrenschiff* uit 1494: “Naar Narragonië, laten we ons allen verheugen”!⁵⁴ Moge de collectieve “narragonische” durf in Europa snel de bovenhand krijgen. Potentieel bevinden we ons per slot van rekening allemaal in hetzelfde schuitje.

⁵⁴ Sebastian Brant, *Das Narrenschiff*, facsimile uitgave (Budel: Damon, 2007), openingpagina.

CONTOUR 7

**A MOVING IMAGE BIENNALE
BIENNALE VOOR BEWEGEND BEELD**

**29.08–08.11.2015
MECHELEN**

**WWW.CONTOUR7.BE
#CONTOUR7**